

Analyse af forskellige muligheder for beskyttelse af Øresund

Foto: Ursula Bach

Øresundsvattensamarbejdet
Øresundsundersøenarbejdet

Analyse af forskellige muligheder for beskyttelse af Øresund

Notat til Øresundsvandsamarbejdet bestilt af Københavns Kommune

Endelig udgave, d. 31.01.2017

Jan Woollhead

Jens Søndergaard

Parks'nTrails, Lundsgårdsvej 7, 4180 Sorø

www.parksntrails.dk, info@parksntrails.com, 25 70 31 21

Indholdsfortegnelse

Opgave	s. 3
Indledning	s. 3
Mulige modeller	s. 3
Diskussion af modeller	s. 6
Indlejrede beskyttede naturområder	s. 9
Andre instrumenter	s. 10
Generelle anbefalinger	s. 11
Afsluttende bemærkninger og opsummering	s. 14
Bilag 1. Kort med afgrænsning af Øresund	s. 15
Bilag 2. Oversigt over muligheder for beskyttelse af Øresund	s. 16
Bilag 3. Internationale samarbejder til inspiration for Øresund som beskyttet område	s. 21
Bilag 4. Oversigt over interviewede fagpersoner	s. 22

Opgave

Øresundsvandsamarbejdet repræsenteret ved Københavns Kommune ønsker en kort udredning om typer af beskyttelsesområder, der kan understøtte Øresund som et sammenhængende forvaltet naturområde.

Øresund afgrænses i nord ved en linje imellem Kullen og Gilbjerg hoved og i syd ved en linje imellem Falsterbo og det sydlige Stevns, jf. vedlagte kortbilag fra Øresundsvandsamarbejdet med afgrænsning (Bilag 1).

I notatet belyses internationale typer af beskyttede naturområder samt erfaringer fra andre lande, der er relevante i forhold til beskyttelse af Øresunds natur. Der er især hentet inspiration fra nationalparksamarbejdet i Kosterhavet og ved Ytre Hvaler imellem Sverige og Norge samt i det trilaterale Vadehavssamarbejde mellem Holland, Tyskland og Danmark.

Der indgår tillige en vurdering af mulig brug af nationale typer af beskyttede naturområder på svensk og dansk side, der vil kunne binde området sammen, herunder om Øresund kunne beskyttes af to nationalparker. Endvidere ses også på andre muligheder for at beskytte Øresund via planlægning, formidling med videre, og der gives generelle anbefalinger og forslag til den videre proces.

Indledning

Øresund er svensk og dansk nationalt farvand og dermed under national jurisdiktion, hvorfor hele området vil kunne beskyttes på svensk-dansk initiativ under gyldig hensyntagen til passageretten for international skibstrafik. Øresund er et internationalt stræde med omfattende skibstrafik, hvilket er reguleret via international havret primært stadfæstet i UNCLOS – United Nations Convention on the Law of the Sea.

I dag er Øresund beskyttet med flere forskellige typer af beskyttede naturområder, men de dækker enten kun delområder eller omfatter en begrænset type af aktiviteter. Ingen beskyttelsesområder er afgrænset til at beskytte Øresund som et samlet område. Der er dog et trawlforbud efter svensk-dansk aftale indgået i 1932, som har fredet Øresund imod, at havbunden bliver forstyrret som følge af trawling, hvilket ellers sker i mange farvande¹. Aftalen blev lavet af hensyn til skibsfarten og ikke ud fra miljøhensyn.

Der kan beskrives fire grundlæggende modeller til beskyttelse af Øresund som et samlet beskyttet naturområde. Modellerne vil kunne vælges enkeltvis eller vil kunne kombineres på forskellig vis.

Mulige modeller

Model 1: Et fælles beskyttet naturområde af en anerkendt international kategori

Af internationale typer af beskyttelsesområder findes følgende, der kan overvejes som en fælles ramme for beskyttelse af Øresund:

1. Verdensnaturarv (UNESCO²)
2. Geoparker (UNESCO)
3. Biosfæreområder (UNESCO)
4. Particularly Sensitive Sea Areas - PSSA (IMO³).

¹ Grænsen imod nord er imellem Gilbjerg hoved og Kullen Fyr. I mod syd i mellem Stevns Fyr og Falsterbo Fyr.

² UNESCO er FNs organisation for uddannelse, videnskab og kultur.

³ IMO står for International Maritime Organization og er en særorganisation under FN.

Alle typer af internationale beskyttelsesområder, der kan bruges som en fælles ramme vil også kunne bruges for delområder i Øresund.

Model 2: To tilstødende beskyttede naturområder, der forvaltes koordineret

Øresunds natur vil også kunne beskyttes ved oprettelse af to store beskyttede naturområder omfattende henholdsvis den svenske og danske del af Øresund, hvor imellem der sker en løbende koordinering. Der findes til dette formål vejledninger om transnationalt samarbejde udarbejdet af Europarc (European Federation of Nature and National Parks) og IUCN (International Union for Conservation of Nature)⁴.

En sådan beskyttelse kunne ske ved en af følgende muligheder:

- I. Etablering af to nationalparker
- II. Etablering af to (regionale) naturparker (Friluftsrådets mærkningsordning tillempes på svensk side)
- III. Etablering af to HELCOM⁵ Marine Protected Areas (Marine Beskyttede Naturområder)

Der etableres i tilknytning hertil et fælles koordinerende organ, og der aftales fælles målsætninger for hver af de to områder. Der vil også kunne ske en blanding af I og II, hvor der så etableres en nationalpark på svensk side og en regional naturpark på dansk side.

Ved etablering af en regional naturpark blot kaldet naturpark skal mindst 50% af landarealet i forvejen have status af beskyttet natur. Det kan være som Natura2000-område, naturfredet areal, areal beskyttet efter §3 i naturbeskyttelsesloven o.l. Friluftsrådet står for mærkningsordningen med støtte fra en komite med deltagelse fra bl.a. Styrelsen for Vand- og Naturforvaltning. Naturparker indgår i kommuneplanlægningen.

For HELCOM Marine Protected Areas vil oprettelse på begge sider af sundet kunne understøttes af HELCOMs sekretariat, der forvalter konventionen om beskyttelse af Øresunds natur.

Model 3: Det beskyttede område defineres selvstændigt

Som led i et svensk og dansk samarbejde vil der kunne beskrives en fælles ramme, der opfylder de af IUCN fastsatte krav til et beskyttet naturområde, og som ikke tager afsæt i en af ovennævnte internationale og nationale typer af beskyttede naturområder. En sådan ramme vil enten kunne fastsættes oppefra (mellemstatslig aftale) eller nedefra (i et samarbejde imellem lokale og regionale myndigheder). Det kan også være i en kombination af de to muligheder.

IUCN definerer et beskyttet naturområde som ”et klart defineret geografisk område; anerkendt, afsat til og forvaltet gennem lovgivning eller andre effektive midler til at nå en langsigtet beskyttelse af naturen med tilhørende økosystemtjenester og kulturelle værdier.”⁶ Det vil skulle sikres, at en aftale lever op til de fastsatte internationale krav til et beskyttet naturområde. Området vil kunne få betegnelsen marin naturpark, marinpark eller lignende.

Model 4: Fysisk planlægning og styrkelse af lokale beskyttede naturområder

Fysisk planlægning på havet er nu muligt efter udmøntning i national lovgivning i Sverige og i Danmark af EU-direktivet om maritim fysisk planlægning⁷. Både Sverige og Danmark er med direktivet forpligtet til at gennemføre en sådan havplanlægning. Et samarbejde imellem de to lande herom i Øresund vil kunne have en særlig målsætning om beskyttelse af Øresunds natur.

⁴ IUCN 2015: Transboundary Conservation. Best Practice Protected Area Guidelines Series No. 23.

⁵ HELCOM er Baltic Marine Environment Protection Commission også kaldet Helsinki Commission.

⁶ Day, J. et al. 2012: Guidelines for Applying Protected Area Management Categories to Marine Protected Areas, IUCN.

⁷ Europa-Parlamentets og Det Europæiske Råds Direktiv 2014/89/EU om rammerne for maritim fysisk planlægning.

Planbestemmelser vil så skulle udmøntes i særlige regler over for borgere, erhvervsliv og myndigheder. En række delområder i Øresund, der i dag er naturbeskyttede, vil kunne indgå i havplanerne. Planerne vil kunne lægge op til revision af bestemmelser i eksisterende beskyttede naturområder, og nye beskyttede naturområder vil kunne foreslås. Opnås der en tilstrækkelig stærk beskyttelse vil Øresund herefter kunne formidles som et stort sammenhængende planlagt naturområde.

Parametre ved valg af model

Det er vigtigt, at valg af model tager udgangspunkt i en vision for Øresund som et beskyttet naturområde. Herudfra formuleres formålet med det beskyttede naturområde. Vision og formål kan så give anledning til formulering af målsætninger for beskyttelsen af naturen. Ideelt bør flest muligt have ejerskab til vision, formål og målsætninger, hvilket kan ske ved en proces, hvor aktører involveres på begge sider af Sundet.

Fokus må desuden være på de fortællinger, som beskyttelsen understøtter. Herunder er koblingerne til kulturhistorien vigtig. En beskrivelse af de forskellige økosystemtjenester i Øresund kan også bidrage til at afdække hvilken beskyttelse, der er behov for. Endelig kan muligheden for at skabe en sammenhængende institutionel ramme med tilstrækkelig økonomisk finansiering have betydning.

Valget af model må også afhænge af, om den kan indgå i eller understøtte de strategiske rammer udstukket af EU Strategy for the Baltic Sea Region (2009) og HELCOM Baltic Sea Action Plan (2007). Tidligere vigtige rammer har været Wismar Declaration on transnational spatial planning and development policies 2010 (2001) og tidligere Baltic 21 (1998), der var en Lokal Agenda 21 for Østersøen.

OSPAR-konventionen⁸, der omhandler beskyttelse af havmiljøet i Nordsøen, dækker også ned i Øresund til Drogden, der regnes for grænsen imellem Nordsøens salte og Østersøens brakke vand. I forhold til etablering af beskyttede marine naturområder er det dog HELCOM-konventionen, der bruges som ramme i Øresund. Der er således et overlap imellem de to konventioners dækning af Øresund.

EUs Havstrategidirektiv er særlig vigtig som strategisk ramme, da det sætter nationale krav til at værne om naturen på havet, hvilket beskrives i en national havstrategi. Der er i Sverige og Danmark udformet nationale havstrategier, som på dansk side har ledt til beskyttelse af 6 områder i Kattegat i 2016, idet fokus i første strategiperiode har været havmiljøet i Kattegat. Strategierne skal revideres i 2018 og her kunne et fokus være på andre havområder, eventuelt kunne Øresund vælges som en subregion.

I Havstrategidirektivets Artikel 5 (stk. 2) beskrives, at medlemsstaterne bør samarbejde for at sikre en koordineret udarbejdelse af havstrategier for hver havregion eller subregion. Det fremgår i øvrigt af direktivet, at de beskyttede områder skal være sammenhængende, repræsentative og i tilstrækkelig grad dække diversiteten i de enkelte økosystemer.

Oversigt over modeller til samlet beskyttelse

I tabel 1 er gengivet de forskellige modeller, der vil kunne tænkes som en fælles ramme for Øresund som beskyttet naturområde. Der er taget udgangspunkt i internationale og nationale typer af beskyttelsesområder samt rammerne for den fysiske planlægning, der er under forberedelse som følge af EU-direktivet om maritim fysisk planlægning. Bilag 2 giver yderligere detaljer om mulig beskyttelse.

⁸ Convention for the Protection of the Marine Environment of the North-East Atlantic

Tabel 1: Opsummering af modeller til samlet beskyttelse	Vurdering
<p>Verdensnaturarv kræver, at området har "Outstanding Universal Value". Øresund er formentligt globalt specielt i forhold til den store forskel imellem salt- og brakvand. Det er dog meget vanskeligt at opnå anerkendelse som verdensnaturarv. Hertil kommer, at der vil blive set på områdets "integritet", hvilket går på, hvor menneskeligt påvirket området er. Her vil Øresund efter alt at dømme ikke kunne leve op til de skrappe krav.</p> <p>Geopark har fokus på bevarelse af geologi og landskaber, hvilket også kan være på havet. Øresund har en spændende geologi, men det er primært den levende natur, der er i fokus i beskyttelsesøjemed. Kalkbruddene ved Limhamn og Saltholm er dog værd at formidle. Ligesom den underjordiske forkastning, der går på tværs Øresund, er det.</p> <p>Particularly Sensitive Sea Areas (PSSA) omhandler kun beskyttelse af havmiljø i forhold til skibstrafik. Hele Østersøen samt Kattegat og Skagerrak indgår i et PSSA. Instrumentet er ikke beregnet til oprettelse af et beskyttet naturområde, men kan bruges til at fremme, at den internationale skibstrafik tager særlige hensyn til havmiljøet i Øresund.</p>	Ikke egnet
<p>To nationalparker eller to regionale naturparker, der arbejder sammen. Det kunne også være en regional naturpark på dansk side og en nationalpark på svensk side. Anvendelse af retningslinjer for transboundary parks i Europarc vil kunne hjælpe til at få et godt koordineret samarbejde. Kommunerne på dansk side har dog ret begrænsede muligheder for at implementere en regional naturpark på havet via anden lovgivning. Det er dog muligt i kystnære områder og på land, f.eks. på Saltholm.</p> <p>HELCOM Marine Protected Area kan erklæres af den svenske og den danske stat og følger Helsinki-konventionens bestemmelser. Udpegningen er ikke særlig kendt – og giver ikke i sig selv nogen stærk beskyttelse. Natura 2000 områderne i Øresund har i forvejen status som HMPA-områder. Bruges beskyttelsen for hele Øresund vil den formentligt skulle hæves fra de nuværende HMPA-områder i Øresund.</p> <p>En fælles fysisk planlægning med særlig vægt på natur giver mening, hvis det kobles med styrkelse af eksisterende beskyttede naturområder og etablering af nye beskyttede delområder i Øresund. Beskyttelsen sker med udgangspunkt i en fælles planlægning for Øresund og for Øresunds natur. Øresund som et samlet beskyttet naturområde vil fremkomme i kraft af, at Øresund bliver et fælles planlægningsområde og de afledte tiltag, der vil fremkomme som følge heraf.</p>	Kan måske bruges
<p>Et beskyttet naturområde, der opfylder de generelle krav (ved IUCN) kan defineres både af statslige og lokale myndigheder. Det kan få eget navn, f.eks. Marinpark Øresund, der ikke er bundet til en bestemt lovgivning eller bestemte internationale aftaler. Indholdet defineres gradvist, og der opbygges en fælles formidling af området, som på et tidspunkt kan være afsæt for ansøgning om national og/eller international beskyttelsesstatus. Der kan arbejdes med en "pilotpark"-betegnelse i en opstartsfasen.</p> <p>Biosfæreområde bygger ovenpå eksisterende beskyttelse og vil kræve fokus generelt på bæredygtig udvikling. Der arbejdes med en zoner i kerneområder (kan være naturreservater, fredninger o.l.), bufferzoner og udviklingszoner. Det vil være meget ambitiøst, da biosfæreområder normalt vil indeholde tilstødende landskaber og byer. Byerne vil så primært ligge i en udviklingszone. Biosfæreområdebetegnelsen kan ikke fuldt ud leve op til betegnelsen et beskyttet naturområde, selvom det ofte betegnes sådan teknisk set. Det betegner mere et område for klog udnyttelse af naturressourcer.</p>	Anbefalede løsninger

Diskussion af modeller

Der kan være mange faktorer, der har betydning for, hvilken model der vælges eller kombination af modeller. Som hjælp er der i bilag 2 angivet fordele og ulemper ved de forskellige typer af beskyttelsesområder, der vil kunne indgå i modellerne. Flere af typerne finder i forvejen anvendelse i delområder i Øresund. Der angives også en række andre instrumenter, der vil kunne bruges ved beskyttelse af Øresunds natur.

Et internationalt anerkendt beskyttet naturområde

Nogle designationer vil kunne udelades, selvom de i teorien kan give mulighed for en fælles designation af Øresund. Det gælder i forhold til verdensnaturarv (UNESCO), geopark (UNESCO) og Particularly Sensitive Sea Areas under IMO.

Øresund kan næppe leve op til de høje krav for **verdensnaturarvsområder**. Området skulle da være noget helt ekstraordinært i global sammenhæng. Det skulle have såkaldt Universal Outstanding Value, og så må der ikke være andre tilsvarende områder i verden, der med bedre ret kunne udpeges til verdensarv. Det mest specielle i global sammenhæng vil nok være den store gradient imellem salt- og ferskvand. Og hvad det så betyder for naturen i området. Det vil kræve en større analyse for rigtigt at afdække, om der er en mulighed her, men det er nok ikke særligt sandsynligt. Dertil kommer, at Øresund formentligt vil kunne falde på kravet om "integritet", hvilket går på, at landskabet skal være rimeligt uforstyrret af anlæg mv.

Øresund kunne også udpeges som verdensarv i kraft af sit kulturlandskab, hvilket er sket med Parforcejagtlandskabet i Nordsjælland (2014), men det tager primært udgangspunkt i kulturdelen. Kulturlandskaberne på Hven og Saltholm er flotte, men det er næppe i verdensklasse. I givet fald vil udpegningen også skulle bero på kulturarven under havet. Naturen indgår også i en vurdering af udpegning af kulturlandskaber, men det er ikke afgørende.

Geoparker har et primært fokus på geologien, hvilket ikke er den bærende fortælling for Øresund i natursammenhæng. Fokus er snarere på den levende natur. Selvom den abiotiske og biotiske natur i et beskyttet naturområde hænger sammen vil en formidling af Øresund med udgangspunkt i geologien umiddelbart give et forkert fokus. Geoparker vægter bevarelse af geosites og geodiversitet højest. I Øresund er det i høj grad biodiversiteten, der er anledningen til at beskytte naturen.

Particularly Sensitive Sea Areas (PSSA) relaterer til at beskytte natur og miljø i forhold til skibstrafik, hvorfor det ikke kan anvendes. Samtidigt er Øresund i dag en del af et stort PSSA dækkende hele Østersøen. Det er næppe sandsynligt, at Øresund kan blive et selvstændigt PSSA-område.

Biosfæreområde har et bredere sigte end blot at beskytte naturen. De udspringer af UNESCOs Man & Biosphere Programme og er modelområder for bæredygtig udvikling. Det kræver selvsagt også en fornuftigt naturbeskyttelse. Der skal være kerneområder med en streng beskyttelse og udenom en bufferzone. Resten er en udviklingszone, der godt kan indeholde bymæssig bebyggelse. Den egentlige beskyttelse udmøntes gennem lokal planlægning og forvaltning, hvilket i øvrigt også gælder for verdensarvsområder og geoparker.

En status som biosfæreområde vil kunne understøtte det store fokus, der er på at fremme en bæredygtig udvikling både på svensk og dansk side. Det giver adgang til brug af UNESCOs symbol og til den store vidensopbygning, der er sket internationalt i forvaltningen af biosfæreområder. Biosfæreområder vil eventuelt også kunne kaldes for en Biosfærepark, hvilket er den betegnelse, der anvendes på Møn. Biosfæreområdet vil muligvis kunne blive det første i verden, der indeholder en hovedstad eller dele heraf, hvis det er ønskeligt. En vurdering af en mulig afgræsning vil i sig selv kræve en nærmere udredning.

To tilgrænsende beskyttede naturområder, der koordineres

En **nationalpark** på henholdsvis svensk og dansk side kan have en koordinerende forvaltning med brug af de værktøjer, der er udviklet hertil i regi af især Europarc⁹. For nationalparker gælder det, at der er høje krav til naturkvaliteten, og det kan være et spørgsmål om Øresund for alle delområde har kvalitet til at være nationalpark. Sverige lægger normalt vægt på, at nye nationalparker skal kunne henføres til IUCN management kategori II, mens Danmark også udlægger nye nationalparker, der må henføres til kategori V og eventuelt VI. Det vil kræve en nærmere vurdering om Øresund har nationalparkkvalitet.

Som en **regional naturpark** ud fra Friluftsrådets mærkningsordning¹⁰ vil kravene til naturindhold dog være mindre og begge lande vil sikkert kunne opfylde dem. Anvendelsen vil dog kræve, at der fra svensk side er interesse for at gøre brug af et system udviklet i Danmark. Kravene til en (regional) naturpark i Danmark er ganske omfattende. De tager især udgangspunkt i den planlovgivning, som de lokale myndigheder administrerer med kommuneplanerne¹¹. Vest- og Sydamerica er i dag en regional naturpark, hvilket omfatter store statsejede arealer, så en regional naturpark kan opstå i et kommunalt-statsligt samarbejde.

Imod at definere Øresund som en regional naturpark taler, at området har national betydning. Flere af de danske naturparker, der er blevet mærket som sådan, har dog også natur af national og international værdi. Det gælder f.eks. Naturpark Vesterhavet, Naturpark Nakskov Fjord og Naturpark Maribosøerne.

En mulighed vil også være, at der fra svensk side bliver tale om en nationalpark og fra dansk side en regional naturpark. Der findes et eksempel på et sådant samarbejde imellem to beskyttede naturområder i Alperne nord for Nice. Her støder en italiensk regional naturpark og en fransk nationalpark op til hinanden, og de har en tæt koordineret forvaltning¹². Det vil dog give et mere uensartet udgangspunkt for en samlet forvaltning af Øresund, hvis der er tale om en regional naturpark og en nationalpark, der samarbejder.

Vælges etablering af nationalparker på begge sider af Sundet må det tages i betragtning, at reglerne for nationalparker er forskellige i de to lande. På svensk side afkaster en nationalpark egentlige beskyttelsesbestemmelser med tilhørende myndighedsopgaver. På dansk side indgår ikke sådanne beføjelser. Nationalparker i Danmark skal mere ses som en ramme for planlægning og udvikling af et nationalt betydningsfuldt naturområde med mulighed for statslig finansiering. På dansk side kan byområder også indgå i nationalparker, og der kan tillægges kulturhistorien stor vægt.

Øresund vil kunne få status som to **HELCOM Marine Protected Areas**. Dette vil også kunne indbefatte landområder. Selvom HELCOM kun refererer til Østersøen, så vil områderne ved en anerkendelse herfra også betyde global anerkendelse som Marine Protected Areas (marint beskyttede naturområder). Dette følger af koordineringen ved Regional Seas Programme under FNs Miljøprogram (UNEP).

Der er i forvejen flere områder i Øresund, der har status som HELCOM Marine Protected Areas. En MPA-status for henholdsvis den svenske og danske del af Øresund vil kunne indebære, at de beskyttede naturområder ved Falsterbo, Kullen, Saltholm m.fl. må ophøre med at være selvstændige HELCOM Marine Protected Areas. Det gør dog ikke den store forskel, da MPA-områderne i Øresund også er Natura 2000-områder.¹³

⁹ European Federation of Nature Parks and National Parks

¹⁰ I Danmark kaldes regionale naturparker kun for naturparker. I definitionen indgår at der er tale om regionalt betydningsfulde naturområder og landskaber.

¹¹ Regionerne laver Regionale Udviklings- og Vækststrategier, men de udlægger ikke regionale naturparker.

¹² Parc National Mercantour (F) og Parco naturale Alpi Marittime (I) har erklæret sig som første European Parc.

¹³ Der tages et forbehold for om, der skulle være enkelte undtagelser.

En ny fælles marin naturpark

I flere lande findes der en særlig lovfæstet type af beskyttelsesområder kaldet ”**marinpark**”. Det gælder f.eks. i Frankrig og i Australien. Det er ikke tilfældet i Sverige og i Danmark, hvorfor begrebet er ledigt. En mulighed vil derfor være, at betegnelsen ”marinpark” finder anvendelse i Øresund ved beslutning imellem de lokale og regionale myndigheder, der har interesse heri.

Ved at bruge en sådan fælles betegnelse kan der gradvist ske en opbygning af Øresund som et samlet beskyttet naturområde. Dette vil dog skulle leve op til reglerne for, hvad der kan defineres som et beskyttet naturområde efter IUCNs regler herom¹⁴, hvis det skal være en betegnelse, der kan respekteres. I en opstartsfasen kan der tales om en ”**pilotpark**”, hvilket viser at marinparken er under etablering.

Når Øresund som marinpark har nået tilstrækkelig momentum, vil der eventuelt kunne søges status som biosfæreområde. Altså en gradvis opbygning af det beskyttede naturområde. Herunder at der samtidigt kan skabes en gradvist stærkere beskyttelse af delområder i Øresund. Til dette formål kan anvendes nogle af de andre typer af beskyttede naturområder.

Fysisk planlægning med særligt fokus på natur

Både Sverige og Danmark skal i de kommende år foretage statslig fysisk planlægning på havet. Det vil være naturligt, at de to landes myndigheder samarbejder herom for Øresund. I den forbindelse vil der desuden kunne planlægges sikring af en høj beskyttelse af naturindholdet. Kommunale og regionale myndigheder vil kunne understøtte planlægningen af Øresund som et planområde (på havet) og senere implementering af havplanen.

Øresund vil med baggrund i en fælles planlægning kunne formidles som et samlet beskyttet naturområde. Planlægningen i sig selv tager dog ikke højde for en samlet forvaltning, hvor forskellige hensyn mere løbende må koordineres. Det giver heller ikke samme adgang til international viden, anerkendelse og synlighed som ved en international designation eller betegnelse. Endelig vil naturen kunne komme til at ”tabe”, hvis der er uforenelige hensyn.

Indlejrede beskyttede naturområder

Der findes ikke en type beskyttelsesområde, hvori al regulering af beskyttelsen kan ske. Derfor må de forskellige typer beskyttede naturområder kombineres, hvis beskyttelsen skal øges. Nogle typer af beskyttede naturområder vil være indlejrede (”nested protected areas”) i Øresund set som et samlet beskyttet naturområde. Det er almindeligt for større beskyttede områder, at delområder har en særlig beskyttelse. Den særlige beskyttelse kan bruges eller indgå ved zonerings af større beskyttede områder.

De stærkest beskyttede typer af naturområder er på svensk side naturreservater og på dansk side naturfredninger. I Sverige kan de udlægges både af kommuner og staten¹⁵, mens de på dansk side kan etableres af staten overalt på søterritoriet. Den danske stat, kommunerne og Danmarks Naturfredningsforening kan også rejse fredningssager, der omhandler kystområder inklusiv kystnært søterritorium. Det er så de domstolslignende fredningsnævn, der afgør om en fredning skal gennemføres¹⁶.

¹⁴ Se Dudley, N. 2008: Guidelines for Applying Protected Area Management Categories, IUCN

¹⁵ Eksempler på svenske naturreservater er Knähaken ved Helsingborg og Grollegrund i Øresundstragten.

¹⁶ Fredningen af Sydamerica (fra Kongelunden til Dragør omfatter også kystnær del af søterritoriet.

Natura 2000-områder kan bruges til at beskytte habitattyper på havet omfattet af Habitatdirektivet samt arter på bilagslister til Fugle- og Habitatdirektiverne¹⁷. Her mangler i bilagene især arter og habitater på den dybere, bløde havbund. Beskyttelsestypen Natura 2000 har derfor begrænset anvendelse ved en udvidet beskyttelse af naturen i Øresund.

Dertil kommer, at der er en noget forskellig forvaltning af Natura 2000-områder i de to lande. I Danmark fokuseres kun på arter og habitater på udpegningsgrundlaget, hvilket er det krævede i EU-lovgivningen. På svensk side laves også forvaltningstiltag for truede arter og habitater, der er ikke på bilagslisterne til de to direktiver.

EU har ønsket eller krævet udlagt nye Natura 2000-områder til beskyttelse af marsvin. Disse er udlagt i Danmark, og i Sverige er nye områder i høring. Der er blevet udlagt et nyt Natura 2000-område for marsvin på havet ud for Gilbjergshoved. Der er på svensk side forslag om nye Natura 2000-områder for marsvin i farvandet ved Hven og i et område fra Helsingborg til nord for Kullen (op til dansk Natura 2000-område).

På dansk side vil fredning på havet også kunne ske ved statens etablering af vildtreservater, som det eksempelvis er tilfældet ved Ølsemagle Revle nord for Køge. Vildtreservater vil dog kun kunne regulere færdsel og aktiviteter forbundet med jagt og friluftsliv. Fredninger efter den danske naturbeskyttelseslov vil både kunne regulere færdsel og beskyttelse af habitater, hvorfor fredningsinstrumentet skulle være tilstrækkeligt. Der kan også udlægges kombinerede fredninger på søterritoriet og vildtreservater¹⁸.

Etablering af nye Ramsarområder kan give en form for international beskyttelse, men det er et forholdsvist svagt instrument, da manglende overholdelse ikke som med Natura 2000-områder kan indbringes for en domstol.¹⁹ En Ramsarområde-udpegning viser dog, at der er tale om et område af global værdi, og det giver adgang til en række værktøjer til brug i forvaltningen.

Andre instrumenter

I begge lande findes mulighed for at udlægge områder med fiskeribegrænsninger i medfør af fiskerilovgivningen. Disse typer af beskyttelse vil kunne finde anvendelse i forhold til en mere samlet regulering af fiskeri i hele Øresund. Anvendelse heraf vil gøre, at bestemmelserne ser samlet på fiskeriet og på beskyttelse af fiskebestandene – og ikke ”kun” er et trawlforbud af hensyn til skibstrafikken, jf. den dansk-svenske aftale af 1932 herom.

I bestemte områder vil havnemyndigheder eller politimyndigheder kunne lægge begrænsninger på trafik på havet. Der sker også her en regulering af færdsel. Hertil kommer, at meget færdsel kan styres igennem information, hvor der appelleres til hensyntagen til sårbar natur, eller færdsel kan indirekte styres igennem, hvor der placeres faciliteter, der understøtter naturoplevelser.

Et instrument som vandområdeplaner kan kun bruges til at sikre en god vandkvalitet og et rent havmiljø. De kan bruges til at begrænse udslip af næringsstoffer til vandløb, der har udløb i Øresund eller i direkte

¹⁷ Eksempler på Natura 2000-områder i Øresund er Ølsemagle Revle ved Køge og Saxåns mynning-Järvallan ved Landskrona.

¹⁸ Ved Syd- og Vestamager samt på Saltholm er der med bekendtgørelse af Miljøministeriet udlagt kombinerede fredninger på søterritoriet og vildtreservater.

¹⁹ Ramsarområderne er i Sverige og Danmark i de fleste tilfælde også Natura 2000 områder. Det gælder også Ramsarområdet ved Falsterbo, der er eneste Ramsarområde i Øresund.

udledninger til recipienten. Sundets havmiljø er dog i høj grad betinget af renhed af vand fra henholdsvis Kattegat og vandet fra Østersøen, der løber ud igennem sundet, hvorfor mange forhold spiller ind.

På havbunden kan også være beskyttede gamle skibsvrag og områder med fortidsminder. Det kan eksempelvis gælde stenalderboplads. De nærmere bestemmelser i henholdsvis Sverige og Danmark kan for konkrete områder bidrage til naturbeskyttelsen. Indgår kulturmiljøerne som en del af Øresund som et beskyttet naturområde bliver de også vigtige elementer i beskyttelsen generelt.

Erfaringer fra andre lande om transnationale beskyttede naturområder på havet

Der kan til en vis grad trækkes på erfaringer fra etableringen af to marine nationalparker i grænseområdet ud mod Skagerrak: Nationalpark Ytre Hvaler på norsk side og Kosterhavets Nationalpark på svensk side. Begge er etableret i 2009. Den koordinerede forvaltning styrkes af, at svensk og norsk nationalparklovgivning er rimelig ens. Her er oprettet et koordinerende organ, men ikke en fælles forvaltning af de to områder hvilket gør, at området kun i begrænset omfang formidles som et samlet område. Der har op til etableringen været en høj grad af erfaringsudveksling og fælles vidensopbygning, bl.a. via samarbejde i et fælles EU-Interreg-projekt²⁰.

I Vadehavet er der imellem Holland, Tyskland og Danmark etableret et stort transnationalt verdensarvsområde med fælles krav til forvaltning, der skal rapporteres tilbage til UNESCO. Det sætter en fælles international standard for forvaltningen. Verdensarvsområdet består af flere nationalparker og biosfæreområder. Det gør samarbejdet særdeles komplekst, hvilket bl.a. håndteres igennem en årlig samarbejdskonference og en aftale imellem de tre lande. Samarbejdet blev etableret inden den fælles udpegning som verdensarv. Aftalen blev indgået på ministerniveau i 1978 alene ud fra behovet for en koordinering af naturbeskyttelsen i Vadehavet. Se bilag 3.

Generelle anbefalinger

Øresund som beskyttet naturområde vil stå stærkest, hvis det kan udpeges som et samlet naturområde formelt og praktisk. Men er det ikke muligt, kan der vælges en model, hvor der defineres og udpeges et beskyttet havområde på henholdsvis svensk og dansk side. De to områder bliver planlagt, så de har en koordineret forvaltning og afgrænsning. Der etableres i tilknytning hertil et samarbejdsorgan.

For at kunne foretage bedst mulig valg af model er det vigtigt at fastlægge vision, formål og målsætninger for Øresund som beskyttet naturområde. På den måde fremkommer også en mere præcis argumentation for etableringen af Øresund som et beskyttet naturområde. Det at oprette et beskyttet naturområde må ses som et middel til at opnå bestemte mål. Vision og formål må ideelt være styrende for afgrænsning af det geografiske område. Ofte virker en for tidlig beslutning om afgrænsning kontraproduktivt, hvorfor det ikke kan anbefales.

Beskyttelse af et naturområde kan også ske via formidling, planlægning, udbredelse af faglig viden til beslutningstagere og borgere. Alle disse ting vil normalt indgå i forbindelse med, at der etableres et større beskyttet naturområde. Der skal være en vilje til at realisere området, og når det er sket til at drifte det, som igen udmøntes i tilstrækkeligt afsatte midler og i en institutionel forankring.

Det kan nogle gange være en fordel at dele et større naturområde ind i delområder, da det kan øge chancen for at komme igennem med en beskyttelse. For jo større et område er jo flere lokale forhandlinger

²⁰ Grænseoverskridende projekter I mellem regioner med støtte fra the European Regional Development Fund

kan blive nødvendige, og flere hensyn kan det være nødvendigt at afveje. Samlet giver det et større koordinerings- og vidensarbejde. Det kan igen bidrage til, at et projekt kuldsejler.

Øresund kunne derfor overvejes delt op i tre delområder:

- I. Øresund nord for Helsingborg-Helsingør,
- II. Øresund syd for Helsingborg-Helsingør og til Drogden (Øresundsforbindelsen)
- III. Øresund syd for Drogden

Men der kan også være andre forhold, der kan være styrende for en opdeling, f.eks. udbredelsen af sårbar natur, som hurtigst muligt ønskes beskyttet.

Endvidere kan vælges, at der fra starten af laves et stort beskyttet område i Øresund, som kun dækker en del af Sundet, uden der samtidigt lægges op til senere udvidelser. Der gives herved ikke forventninger om senere udvidelser, hvilket igen vil kunne gøre, at det bliver lettere at realisere. Det vil måske samlet kunne øge chancen for, at der bliver et større beskyttet naturområde i Øresund. Omvendt kan en stor vision nogle gange bedre finde opbakning.

Det er vigtigt med en klar afgrænsning af Øresund som beskyttet naturområde imod havnene i de større byer. Afgrænsning af øvrige dele i forhold til højvandslinjen kan også give udfordringer, da linjen ofte flytter sig over tid. På steder hvor kysten løbende ændrer sig, kan det være en ide at lægge linjen ind i land. Det vil ikke mindst give mening, hvor der er tilstødende naturområder bestående af kystnær natur som strandenge o.l. Denne problematik behøver dog ikke gælde for biosfæreområder.

Råstofindvinding

Råstofindvinding er som udgangspunkt uforeneligt med at beskytte et naturområde, da udnyttelsen ødelægger havbundens natur. Derfor kan det også blive nødvendigt at udtage denne del af det udlagte beskyttede naturområde. Alternativ må råstofindvindingen ophøre, evt. kan det ske over tid som følge af en aftale herom. Ved brug af Biosfæreområde-typen vil et område med råstofindvinding dog kunne indgå i en såkaldt udviklingszone.²¹

Rekreativ udnyttelse

De rekreative forhold er vigtige at tage i betragtning ved formidling af et større naturområde. Det skyldes, at naturområdets bestemmelser og formidling af naturen påvirker, hvor besøgende tager hen, og det kan lægge pres på naturen. Nye typer af rekreation kan også påvirke et naturområde. Derfor må benyttelse til friluftsliv naturligt indgå i planlægningen af Øresund som et beskyttet naturområde og i forvaltningen.

Regulering af den rekreative udnyttelse kan ske ud fra en sårbarhedsanalyse med særligt fokus på færdsel. De forskellige grupper af dyre- og plantearter samt habitater går da systematisk igennem i forhold til deres sårbarhed. Beskrivelserne gøres stedsspecifikke og beskrives i forhold til den nuværende beskyttelse. Sårbarhedsanalysen kan indgå i planlægningen og bruges som et vejledende værktøj i forvaltningen af de beskyttede delområder.

Kyst- og havplanlægning

Der findes særlige metoder til at foretage kyst- og havplanlægning, der med fordel kan anvendes. Der tales om Integrated Coastal Zone Management som et planlægningsværktøj i sig selv, hvor forskellige interesser afvejes imod hinanden. I forhold til planlægning i Øresund giver metoden mulighed for et fokus på samspillet imellem land og hav. Den fremmer derved en sammentænkning af planlægningen på land og på vand.

²¹ Day, J. et al. 2012: Guidelines for applying the IUCN Protected Area Management Categories to Marine Protected Areas. Best Practice Guidelines, no. 19, s. 28. IUCN.

Kulturdimension

I mange beskyttede naturområde er kulturdimensionen vigtig. Det kan være stenalderfund, vikingetid, middelalderens havne, told, sildefiskeri, lodseri, kalkbrud, befæstninger og forsvar, m.m. Det er vigtigt at tage stilling til, om det også bør indgå i formidlingen af Øresund som et beskyttet naturområde. Ofte er mange besøgende interesseret i både natur- og kulturhistorie, der tit blander sig ind i hinanden.

Et eksempel på dette er sildefiskeriet i Øresund, der både har en biologisk og en kulturhistorisk dimension. På Falsterbohalvøen fandtes i middelalderen et meget berømt sildefiskemarked. Sildefiskeriet var i høj grad med til at grundlægge velstanden i Danmark. Navnet Falsterbo skyldes i øvrigt sildefiskeriet, da det refererer til Falstringernes boder på næsset. Historien kan kobles til formidling af sildens biologi i dag.

Øen Hven er i ikke kun historien om den verdensberømte og koleriske astronom Tycho Brahe, men også et flot kulturlandskab. På Saltholm er der også store kulturværdier i landskabet. Begge steder er der lokale ejere/befolkninger, som værner om deres områder, hvilket også må anerkendes.

Processen

En start på etablering af Øresund som et beskyttet naturområde vil kunne være at lave en fælles erklæring med vision, formål og målsætning. Det kan ses i forlængelse af den store Øresundskonference i København i februar 2016. En konsultationsproces vil være vigtig i forhold til at skabe ejerskab til Øresund som et beskyttet naturområde med involvering af lokale aktører og inddragelse af lokalbefolkningerne. Et vigtigt indledende skridt vil være at opregne samtlige interessentgrupper på svensk og dansk side.

Ved bestemte typer af beskyttede naturområder lægges der stor vægt på inddragelse af de lokale aktører. Det gælder verdensnaturarv, geoparker, biosfæreområder, nationalparker, regionale naturparker m.v. For et så stort område som Øresund vil det for mange aktører kun give mening på et lokalt niveau. Derfor bør det overvejes, hvordan inddragelsen kan organiseres i forhold til delområder.

Sideløbende med inddragelserne kan der ske en samlet faglig beskrivelse af naturen i Øresund. Der kan endvidere laves en samlet formidlingsplatform, der gradvist opbygges og lægges til på. På den måde bliver det mere klart, hvad der egentlig tænkes på med Øresund som et samlet beskyttet område. Den faglige beskrivelse og formidlingen kan da understøtte argumentationen for det beskyttede område.

Fra svensk side kan der bygges på erfaringer med at beskrive en grøn struktur for Skåne. Beskrivelsen heraf kunne udvides til at omfatte en beskrivelse af en blå og grøn struktur for Øresund²². I Skåne er der lavet en udredning om nationale kystlandskaber²³, hvilket kunne ske på begge sider af sundet. I Region Sjælland er forslag til potentielle naturparker med grønne korridorer beskrevet²⁴, der som metode kunne anvendes på begge side af sundet. På Københavns Universitet har Institut for Geovidenskab og Naturforvaltning igangsat en udredning om friluftslivet på den danske side, som også har potentiale til at kunne anvendes i hele Øresund²⁵. Hertil kommer den marine naturovervågning og beskrivelse af havnaturen, der har været koordineret af Øresundvandsamarbejdet igennem en længere årrække. Beskrivelserne vil yderligere kunne opdateres og udbygges.

²² Region Skåne: Grön struktur i Skåne – Strategier for en utvecklad grön struktur. 2011

²³ Länsstyrelsen i Skåne og Region Skåne: Skånes kystområden – et nationallandskap. 2001

²⁴ Region Sjælland: Naturparker med grønne korridorer i Region Sjælland – grundlag for naturturisme. 2012

²⁵ Vurdering af friluftsliv på dansk side af Øresund er beskrevet på havfriluftsliv.dk.

Afsluttende bemærkninger med opsummering

Notatet kan bruges til at indkredse, hvilken model eller modeller, der kan finde anvendelse. Det er vigtigt, at modellen på et tidspunkt kan få statslig opbakning, men der kan godt tænkes en model, der starter nedefra på kommunalt og regionalt niveau. Begge lande skal følge EU-lovgivning om henholdsvis havstrategier og maritim fysisk planlægning. Derfor må de beskæftige sig systematisk med beskyttelse af havmiljøet. Samtidigt er der med EU Baltic Sea Region Strategy sat fælles mål for en bæredygtig udvikling af Østersøen. De to lande har også ved tiltrædelse af Convention on Biodiversity tiltrådt en række krav til beskyttelse af havnatur, der gælder for marine områder.

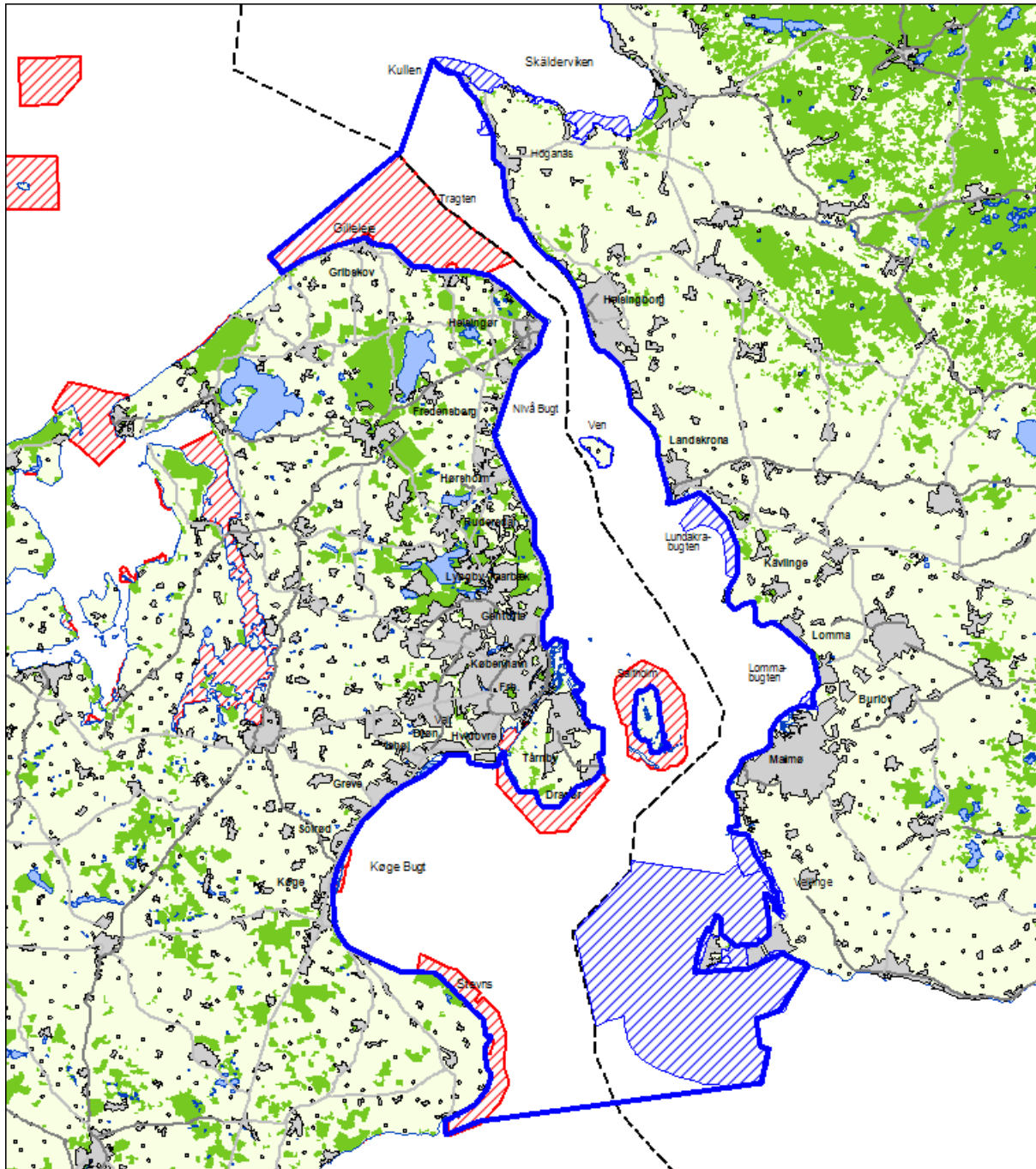
Øresund har rigtig meget at byde på både for dem der bor ved Sundet og for turister. Trawlforbuddet har gjort, at havbundens natur er særligt bevaret i Øresund. Mødet imellem saltvand fra Nordsøen og brakvand fra Østersøen gør også sundet til noget specielt. Strædet har samtidigt en meget rig kulturhistorie. I nyere tid har byerne rundt om Øresund i høj grad satset på bæredygtig udvikling, bl.a. med en ambitiøs klimapolitik. Derfor har Øresund meget at bidrage med i en global sammenhæng og vil derfor kunne gå efter at være et modelområde for bæredygtig udvikling, som er anerkendt af UNESCO. Det vil samtidigt give en ramme for samarbejde med andre tilsvarende biosfæreområder og stor synlighed.

Der er ikke nogen nemme løsninger, men en ambitiøs forvaltning vil alt andet lige bedst kunne opnås ved, at Øresund får status som et fælles beskyttet naturområde, hvilket kan ske med biosfæreområde beskyttelsen eller ved at lave en fælles ramme om en marin naturpark. Der kan også tænkes en kombination, hvor der startes ud med at etablere "Øresund Marinpark", som så gradvist etableres og til sidst søger om status som Biosfæreområde. Dette kan igen kombineres med, at der bliver en særlig planlægningsindsats for Øresund som havstrategiområde og et marint fysisk planlægningsområde. Ideelt vil det være om Sverige og Danmark går sammen om en fælles strategi- og planlægningsindsats.

Uanset hvilke løsninger, der vælges, så er det vigtigt med lokal opbakning og forankring. Derfor er valg af proces også vigtigt. Det er i processen, at der kan ske en gradvis indkredsning og præcisering af vision, mål og målsætninger. Skal der være tale om en egentlig forankring, så må deltagerne i processen opleve, at deres synspunkter bliver hørt. Det tager tid, men tiden kan være givet godt ud, da processen kan gøre, at der bliver en mere optimal løsning, da megen forskellig viden da bringes i spil. Dernæst kan den forhindre eller begrænse modstand som følge af, at løsninger ses som trukket ned over hovedet på befolkningerne. Det er vigtigt, at befolkningerne bliver medspillere, hvis det samlede projekt skal kunne lykkes.

Det anbefales derfor, at der laves en procesplan for etablering af Øresund som et beskyttet naturområde. Der beskrives også en overordnet vision og formål, der sættes til debat med forslag til målsætninger. Der igangsættes tillige et arbejde med en samlet beskrivelse af naturkvaliteter og naturens sårbarhed i Øresund, som vil kunne bruges som udgangspunkt for en samlet planlægning. Der påbegyndes en samlet formidling af natur og kultur i området. I første omgang kan det ske ved at etablere en fælles digital formidlingsplatform, der beskriver oplevelser, faciliteter og rekreative ruter ud fra fælles aftalte retningslinjer. Den samlede fortælling om Øresund som et beskyttet naturområde startes da op gradvist.

Bilag 1. Afgrænsning af Øresund

Kortbilag ved Øresundsvandssamarbejdet inklusiv Natura 2000 områder på svensk side (blå) og dansk side (rød).

Bilag 2. Oversigt over muligheder for beskyttelse af Øresund

Typen af beskyttelse	Fordele	Ulemper	Svenske-danske forhold	Egnet / ikke egnet
Internationale typer som fælles ramme				
Verdensnaturarv (UNESCO)	Høj profileret og krav til management er store, hvilket sikrer kvalitet.	Meget vanskeligt at opnå. Skal først på en national liste over kandidater. Derefter skal en meget grundig ansøgning indsendes.	Kan gælde både dansk og svensk del af Sundet.	Kan formentlig ikke leve op til krav om beskyttelse af landskabet. Usikkert om der er tilstrækkelig specielt i global sammenhæng.
Geopark (UNESCO)	Fokus på geologi.	Den levende natur er mindre vigtig.	Kan gælde både dansk og svensk del af Sundet.	Ikke egnet, da fokus i Øresund mest er på den levende natur og ikke geologien.
Particularly Sensitive Sea Areas (IMO)	Beskyttelse imod forurening fra international skibstrafik.	Mangler fokus på natur og miljø, som ikke påvirkes af skibstrafik.	Østersøen er i dag et PSSA. Begge lande er medlemmer af IMO.	Ikke egnet. Manglende fokus på naturbeskyttelse og Øresund er allerede omfattet af et PSSA.
Biosfæreområde (UNESCO)	Fokus på natur, kultur og bæredygtig udvikling, herunder også social og økonomisk udvikling.	Involverer flere aktører. Vil normalt også have større landområder med kan være byer og kulturhistoriske miljøer.	Begge sider af Sundet arbejder med bæredygtighed.	Egnet, men kræver også fokus på bæredygtig udvikling, kulturhistorie og bæredygtig turisme.
To tilgrænsende internationale typer ligger op til hinanden				
HELCOM Marine Protected Area	Beskyttelse af havmiljø og natur. Kan også omfatte kystnære landområder.	Skal ikke til revurdering internationalt med års mellemrum. Følger normalt Natura 2000.	Hvert af de to lande vil skulle udpege et område over for hinanden.	Måske egnet, men eksisterende HMPAs, der indgår vil formentlig skulle ophæves.
En ny type defineres som fælles ramme				
Marinpark / Marin naturpark	Begrebet er kendt i udlandet. Det er muligt selv at sætte rammen.	Mangler internationale krav. Indgår ikke i et globalt fællesskab med tilhørende synlighed.	Vil kræve en fælles aftale med tilslutning af de part parter, der støtter initiativet.	Egnet. Kan startes op gradvist, først som en pilotpark. Der kan senere søges om designation.

Typer af beskyttelse	Fordele	Ulemper	Svenske-danske forhold	Egnet / ikke egnet
Et fælles planlægningsområde				
Fysisk maritim planlægning	Der kan ske afvejning af mange interesse imod hinanden. Planlægningen er bindende for hvert land.	Planlægning for naturen kan blive for svag i forhold til andre interesser, der varetages af de to stater.	Der kunne aftales en fælles planlægning på tværs af Øresund, så Sundet blev til et fælles planlægningsområde.	Måske egnet, hvis der er særlig fokus på naturbeskyttelse.
Internationale beskyttelsesområder, der kan bruges for delområder i Øresund				
Natura2000 områder	Er beskyttet som følge af EU-lovgivning (Habitatdirektivet og Fugledirektivet).	Beskytter kun arter og habitater på bilag til EU-Fuglebeskyttelses- og EU-Habitatdirektivet.	Findes i begge lande.	Kan måske bruges til yderligere beskyttelse. Ikke-egnet for habitat-typer på blød bund fordi de ikke er på bilagsliste.
Ramsarområde	Anerkendelse som globalt betydningsfuldt naturområde.	Ingen eller få sanktioner internationalt, hvis området trues. Ingen revurderingsmekanisme.	Begge lande har tilsluttet sig Ramsarkonventionen.	Kan måske benyttes, men vedrører kun vådområder (går på havet kun ud til 6 meters dybde).
Havstrategiområder	Kan beskytte habitat-typer, der ikke er med i Habitatdirektivet. Forpligtiger landene til at håndhæve de beskyttelsesbehov, der ligger til grund for udpegningen.	Kræver udmøntning via ekstra beslutninger om beskyttelse.	Begge lande skal oprette nye beskyttede naturområder for at opfylde direktivet.	Egnet til at beskytte bestemte områder i Øresund, der ellers ikke kan blive Natura 2000.
Direktiver af generel betydning for naturen i Øresund				
Vandrammedirektivet	Kan begrænse udledning af næringsstoffer til Øresund.	Sætter kun krav til udledninger til vandmiljøet.	Fælles krav til vandmiljøet i Øresund må sættes.	Kan ikke bruges til at beskytte naturen mere generelt i Øresund.

Typen af beskyttelse	Fordele	Ulemper	Svenske-danske forhold	Egnet / ikke egnet
Havstrategidirektivet	Øresund kunne udvælges som en subregion. Planlægning for oprettelse af beskyttede områder.	Fokus er ikke på Øresund endnu, men det kunne komme i næste planlægningsperiode fra 2018.	Vil forudsætte koordinering og enighed mellem statslige myndigheder.	Egnet til at få planlagt for nye beskyttelsesområder på havet med sårbar natur, f.eks. blødbundsfauna.
Nationale beskyttelsestyper, der i forening kan dække Øresund				
Nationalpark	Giver høj profilering af det beskyttede naturområde. Ved godkendelse afsættes hvert år nationale økonomiske midler til driften – både i Sverige og i Danmark.	Afgrænsning bygger i Danmark i høj grad på et frivillighedsprincip. Der er i Danmark p.t. stop for udlæg af nye nationalparker. I Sverige skal det med i en ny national prioritering i rullende fem årsplaner.	Uens regler for nationalparker på svensk og dansk side. Kun på svensk side kan der direkte sættes regler, der er bindende for ejere og brugere af områderne.	Måske egnet, men vil kræve etablering af et fælles samarbejdsforum. Dele af Øresund har måske ikke kvalitet til at være nationalpark, da det ikke er uforstyrret nok til trods for trawlforbud.
Naturpark (regional)	Mærkningsordning via Friluftsrådet på dansk side, hvori der stilles en række krav om planlægning og forvaltning.	Nationale støttemidler følger ikke med.	Findes ikke på svensk side, men kunne tillempes her. Eller svensk side kunne etableres som nationalpark.	Måske egnet, men vil kræve regional og kommunal accept i Sverige.
Nationale beskyttelsestyper, der kan bruges til at beskytte delområder				
Vildtreservat	Beskytter imod forstyrrelser ved jagt og rekreativ færdsel.	Beskytter ikke habitater, vegetation m.v.	Findes på begge sider af Sundet.	Måske egnet.
Naturreservat	Giver omfattende beskyttelse af det udpegede område og kan bruges både på land og på havet.	Ingen særlige.	Findes kun i Sverige. Minder om danske fredninger.	Egnet i Sverige. Kan bruges både af stat og kommuner.

Typen af beskyttelse	Fordele	Ulemper	Svenske-danske forhold	Egnet / ikke egnet
Naturfredning på havet	Den danske stat kan lave fredninger på havet, som kan give omfattende beskyttelse af naturværdier.	Ingen særlige.	Findes kun i Danmark. Minder om naturreservater i Sverige.	Egnet i Danmark.
Naturfredning af kystområder	Staten, kommuner og Danmarks Naturfredningsforening og lodsejere kan rejse fredning af kystnære områder inklusiv del af havet.	Ingen særlige, men der er begrænsning på, hvor dyre erstatninger til lodsejere må være ved fredninger.	Findes kun i Danmark. Minder om naturreservater i Sverige, men det er et domstolslignende organ, der beslutter fredningen.	Egnet. Ved Ølsemagle Revle og Amagers sydkyst findes sådanne fredninger.
Generel beskyttelse af habitater (§3-områder)	Gælder kun for strandenge, moser, heder og søer.	Omfatter ikke havområder. Kan ikke sætte krav om naturpleje.	Findes kun i Danmark.	Er fastsat generelt ved lov i Danmark. Udstrækningen af §3-områder kan ikke ændres af kommunale og statslige myndigheder.
Biotopbeskyttelse	Til beskyttelse af områder med truede arter både på land og i havet.	Dækker kun mindre områder.	Findes kun i Sverige.	Kan bruges både af kommuner og stat.
Fredning af fortidsminder, vrag og kulturminder	Gælder i nogle tilfælde både på land og i vand.		Gælder i begge lande.	Egnet til beskyttelse af kulturarv.
Fiskerifredning ved åudløb	Forbud mod fiskeri ved udløb af vandløb i havet.		Gælder i begge lande.	Kan bruges til at beskytte fisk, der vandrer op for at gyde i ferskvand.
Forbud mod bestemte typer af fiskeri på fiskeriterritorieret	Kan bruges til at begrænse trawlfiskeri i bestemte områder og til at undgå overfiskning.		Gælder i begge lande.	Egnet til at beskytte blød bund.
Begrænsninger i sejlads ved havnemyndigheder og politi	Kan begrænse motorbådssejlads.		Gælder i begge lande.	Egnet til at begrænse konflikter med motorbådssejlads og rekreativ udnyttelse.

Typer af beskyttelse	Fordele	Ulemper	Svenske-danske forhold	Egnet / ikke egnet
Anden beskyttelse				
Fondsejede arealer	Kan bruges til at sikre en række naturformål.	Kræver store beløb og kan kun bruges på land.	Stiftelsen Skånska Landskap og Fugleværnsfonden (Nivå Strandenge) ejer/forpagter i dag arealer ved Øresund.	Egnet til landområder, der kræver særlig forvaltning.
Offentlig ejede arealer	Kan bruges til at sikre en række naturformål og rekreative formål. Evt. med brug af ekspropriation.	Ekspropriation kan give lokal modstand og modvilje, hvis opkøb ikke er meget velbegrunderet.	Gælder i begge lande.	Egnet til landområder.
Frivillige aftaler med lodsejere	Kan bruges til at opnå bestemte naturmål og skabe lokal opbakning.	Er oftest tidsbegrænsede.	Bruges i begge lande.	Egnet til landområder.
Frivillige aftaler med brugergrupper	Kan bruges i forhold til velorganiserede brugergrupper.	Ikke organiserede er ikke omfattet af aftalerne.	Bruges i begge lande.	Måske egnet til havområder.
Planlægning ved kommuner	Kan bruges til kystnære områder.	Kan ikke tage større havområder med, men planer på land påvirker ofte aktiviteter på havet.	I Sverige kan være bestemmelser ud på 10 meters dybde.	Egnet til landområder og i mindre grad kystnære havområder.
Planlægning for delområder	Etablering af rekreative anlæg som gangbroer, rasteplasser, udsigtstårne, lystbådehavne m.v.		Bruges i begge lande.	Egnet.
Formidling	Kan styre færdsel og aktivitet ved at opfordre til hensyn eller ved at undlade at informere om særlig sårbar natur.	Informationen når ikke ud til alle.	Bruges i begge lande.	Egnet.
Lokale frivillige	Frivillige påtager sig naturplejeforpligtigelser, opsyn eller vedligehold af faciliteter.	Udskiftning. Kan ikke pålægges handlinger.	Bruges i begge lande.	Måske egnet i nogle områder.

Bilag 3. Internationale samarbejder til inspiration for Øresund som beskyttet område

En aftale mellem Danmark og Sverige vil især kunne trække på inspiration fra det trilaterale Vadehavssamarbejde og det svensk-norske samarbejde omkring Kosterhavet Nationalpark og Ytre Hvaler Nationalpark.

Det Trilaterale Vadehavssamarbejde²⁶

Tyskland, Holland og Danmark har siden 1978 samarbejdet om at beskytte Vadehavet. De tre lande har underskrevet en Vadehavsplan og en Fælleserklæring, som udstikker retningslinjer for forvaltningen af Vadehavet. Samarbejdet drejer sig primært om natur- og miljøovervågning, administration og planlægning, men landene inddrager også kulturhistoriske og befolkningsmæssige forhold og tager sig af kystsikkerheden.

Det trilaterale samarbejde om Vadehavet har til formål at beskytte Vadehavsområdet mod forurening og nedslidning, samtidig med at der skal være plads til landbrug, fiskeri, turisme og andre erhverv.

De tre lande i samarbejdet, Tyskland, Holland og Danmark, har vedtaget et fælles forvaltningsgrundlag for Vadehavet i form af en Vadehavsplan og en Fælleserklæring. Den fælles forvaltningsplan (Vadehavsplanen) forpligter landene til at arbejde for at mindske forureningen af Vadehavet udefra, f.eks. fra de store europæiske floder. Det er også aftalt, at der skal sættes ind mod forurening fra skibe og boreplatforme - f.eks. af olieudsvivning og boremudder. Samtidig sættes der begrænsninger på udbygning af havne- og industri anlæg i Vadehavsområdet, der sættes stop for etablering af nye sejlrender, og der indføres begrænsning af sejlads med hurtigfærger.

Forvaltningsplanen indeholder også en aftale om at stoppe gødsning og sprøjtning af strandene samt inddigning af strandene og vade. Desuden er der aftalt stramme regler for opsætning af vindmøller.

Vadehavsplanen er indarbejdet i den danske forvaltning af Vadehavet.

Det Trilaterale Vadehavssamarbejde varetages af miljøministrene i Danmark og Tyskland og ministeren for økonomiske anliggender i Holland. Ministrene mødes med fire års mellemrum på en regeringskonference. Imellem regeringskonferencerne forvaltes samarbejdet på embedsmandsplan, og formandskabet varetages af det land, der skal arrangere den næste konference. Samarbejdet har et fælles sekretariat, Common Wadden Sea Secretariat.

I det danske myndighedssamarbejde indgår Det Rådgivende Udvalg for Vadehavet, der er sammensat af repræsentanter fra de fire Vadehavskommuner, lokale organisationer og Naturstyrelsen. Det rådgivende udvalg har sekretariat hos Kommunernes Vadehavssekretariat.

Vadehavssamarbejdet har nedsat et trilateralt Vadehavsforum, Wadden Sea Forum, der er en uafhængig organisation for interessenter i Vadehavet, herunder lokale myndigheder, erhverv og interesseorganisationer. Vadehavsforum har bl.a. til formål at udvikle scenarier for en bæredygtig udvikling i vadehavsregionen og risikohåndtering.

Det Trilaterale Vadehavssamarbejde har også spillet en afgørende rolle i arbejdet med at få udpeget Vadehavet som verdensnaturarv, som deles med Tyskland og Holland i tæt samarbejde.

Der er for Vadehavet ikke tale om ét fælles område med fælles dansk, tysk og hollandsk lovgivning.

²⁶ <http://svana.dk/natur/international-naturbeskyttelse/det-trilaterale-vadehavssamarbejde/>

Kosterhavets Nationalpark og Ytre Hvaler Nationalpark

De to maritime nationalparker i henholdsvis Kosterhavets Nationalpark i Sverige og Ytre Hvaler Nationalpark i Norge grænser op til hinanden og udgør biologisk set et hele. Begge er IUCN kategori II og etableret samtidigt i 2009. Det er de eneste marine parker i henholdsvis Norge og Sverige. CHECK

I Sverige: Kosterhavets Nationalpark på 389 km² i alt – Sveriges første marine nationalpark.

I Norge: Ytre Hvaler Nationalpark på 340 km² hav og 14 km² land – Norges første marine nationalpark

Her er lavet en rammeaftale som kaldes et projekt eller delprojekter, og man bestræber sig på samarbejde mellem landene inden for specificerede forhold i forvaltningen af området. Erfaringerne herfra er blandede, og etableringen af Øresund som beskyttet område vil kunne drage fordel af nærmere kontakt med de to nationalparker.

Bilag 4: Oversigt over interviewede fagpersoner

Til brug for analysen af mulig beskyttelse af Øresund er interviewet en række fagpersoner, hvis bidrag alene har været af faglig og oplysende karakter. Ansvar for korrekt gengivelse af faglige oplysninger i analysen kan kun tillægges forfatterne. Analysens hovedindhold herunder forslag til modeller bygger på viden ved forfatterne. Ligesom alle anbefalinger og forslag alene kan tilskrives forfatterne.

Følgende personer takkes for at stille sig til rådighed for interviews:

Anette Petersen, geolog og konsulent for Biosfærepark Møn, GEON – Geologi og Natur. Ansat som konsulent på opgave om ansøgning til UNESCO om Møn som biosfærepark / biosfæreområde.

Johnny Reker, Project Manager – Marine and Maritime Assessments Natural Systems and Vulnerability Programme, European Environment Agency.

Lena Tingström, utredare, Avdelningen för havs- och vattenförvaltning, Enheten för biologisk mångfald, Havs- och vattenmyndigheten, Göteborg.

Anders Tysklind, nationalparkchef, Kosterhavets nationalpark, Naturavdelingen, Länsstyrelsen i Västra Götalands län.

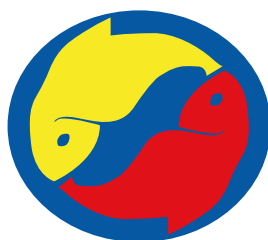
Johanna MacTaggart, nationell koordinator för Biosfärprogrammet, Biosfärområde Vänerskärgrården med Kinnekulle.

Peter Saabye Simonsen, sekretariatsleder, Nationalpark Vadehavet, Rømø.

Mette Marcker Christiansen og Lisbeth Ølgaard, kontorchefer, Naturbeskyttelse, Styrelsen for Vand- og Naturforvaltning, København.

Jens Dalsgaard, generalsekretær, Den danske UNESCO-Kommission, Undervisningsministeriet.

Analyse af forskellige muligheder for beskyttelse af Øresund

Öresundsvattensamarbetet
Øresundsvandsamarbejdet